

УДК 811. 161. 2

В.В. Власенко,
старший викладач
(Житомирський педуніверситет)

СЛОВО ПРО ВЧЕНОГО, ПЕДАГОГА, ЛЮДИНУ БАГАТОЇ ДУШІ

Ця стаття – коротке слово про життєвий і науковий шлях знаного в Україні вченого.

Цього року виповнюється 75 років з дня народження Миколи Михайловича Богдана – вченого-мовознавця, педагога, багатої душі людини, який дуже любив життя, завжди був для нас зразком шляхетності у стосунках з іншими, високої інтелігентності, порядності, закоханості в роботу, друзів. Ми нуло майже десять років, як він пішов від нас, а втрата стає дедалі відчутнішою.

Микола Михайлович Богдан народився у віддаленому, але напрочуд гарному, мальовничому поліському селі Бобер Київської області 13 листопада 1928 року в сім'ї селянина-середняка. На жаль, сьогодні це село відоме через аварію на Чорнобильській АЕС. 1933 року родина Богданів переїхала до м. Сарпула Удмуртської АРСР. До першого класу Микола пішов через два роки, а в 1933 році сім'я знову повертається до Поліського району. Після війни хлопець навчався в Мличівській неповній середній школі, а потім у Максимовицькій середній школі, котру закінчив у 1947 році з атестатом, у якому була тільки одна четвірка. Микола успішно склав вступні екзамени до Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького (нині Київський національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова) і був зарахований на спеціальність "Логіка, психологія й українська мова".

Щасливе поєднання таких трьох цікавих наук в інституті утвердило в Миколи Богдана бажання глибше проникнути в лінгвістичну науку. На нього звернув увагу завідувач кафедри української мови, доцент, а пізніше професор А.П. Медушевський, автор багатьох наукових праць, шкільних та вузівських підручників з мови.

Після закінчення в 1951 р. інституту з відзнакою М.М. Богдан був залишений в аспірантурі при кафедрі української мови [1:2]. А.П. Медушевський став і науковим керівником дисертації М. Богдана на тему "Фразеологія художніх творів М.М. Коцюбинського". Наукова проблема повністю захопила дослідника. Він жадібно почав проникати у світ фразеології, у поезію прози надзвичайно тонкого українського письменника. Із закінченням аспірантури молодий науковець завершив і кандидатську дисертацію. Н.А.Титаренко, доцент кафедри, яка 25 років пропрацювала разом з М.М. Богданом на одній кафедрі, так згадує цей період у його біографії: "У 1956 р. я вступила до аспірантури Київського педінституту, а Микола Михайлович тільки-но її закінчив. Усі аспіранти й викладачі філологічного факультету добре пам'ятають його, сільського хлопця з далекого поліського села, як здібного, порядного, сумлінного у навчанні й стриманого, доброзичливого у вчинках та спілкуванні з людьми. Як молодого вченого його високо цінував науковий керівник проф. А.П. Медушевський. Усі на факультеті заздрили міцній дружбі Миколи Богдана з Петром Хропком (на жаль, уже покійним – В.В.), приятелюванню з Марією Плющ - нині професорами, докторами філологічних наук".

А ось як пригадує аспірантські роки в листі до А.Я. Богдан від 4 лютого 1994 р. академік П.П. Хропко: "Пам'ять повертає в дні нашої аспірантської молодості. Саме з Колею ми зійшлися душами. Саме з ним розмовляли про те, що єднало нас, – світле в людині, красу природи, чари слова. Тоді навіть дисертації писали про найкращого з наших письменників: Коля про мову Коцюбинського, а я про повість "Фата моргана" як літературний жанр. Читали й перечитували його твори, ділилися думками про красу слова.

Ідемо, було, з Центральної наукової бібліотеки – центром Києва аж до нашого гуртожитку. Ідемо пізнього вечора, бо засиджувалися, як правило, допізна, а голова хитається від перевтоми. Тільки, бувало, й дихнеш вільніше, оглянешся навколо, бо за працею, за книжками більше нічого й не бачили.

Часом у неділю виходили на придніпровські кручі, дивилися на плін ріки. Справді, думалося про велике, вічне".

У кінці серпня 1954 р. за направленням Міністерства освіти України М.М. Богдан приїхав до Житомира і був прийнятий асистентом кафедри української мови, яку очолював відомий український славіст доцент Т.В. Баймут. 8 травня 1956 р. на засіданні ради Київського педінституту він захистив дисертацію і здобув учений ступінь кандидата філологічних наук [2:95].

В інших спогадах П.П. Хропко дуже ніжно писав про свого друга: "Між собою називали його Колею, і це ім'я, як і інше – Богданчик – дуже йому, миловидному, скромному, як дівчина, пасувало. Він, здається, не міг нікого образити, хоч у розмовах між нами міг дати нищівну оцінку окремим агресивним натурам, зокрема таким, що можуть і "цвяхи перегризти". Та це було тільки між нами, в наших розмовах, коли згадували таких. Роз'їхалися ми після закінчення аспірантури по всіх усюдах, але при зустрічах, у телефонних розмовах завжди називали Миколу Богданчиком, і ні в кого таке ім'я не викликало здивування. Таким він був "ніжним, таким тривожним" [3:147].

У 1956 році М.М. Богдан стає старшим викладачем, а в 1960 році – доцентом кафедри. У 1962 р. він її очолює. Цього ж року рішенням ВАКУ СРСР від 19 грудня 1962 року йому було присвоєно вчене звання доцента [4:26].

У серпні 1963 та 1964 року М.М. Богдан двічі був у відрядженні у польському місті Лігніці для роботи на курсах учителів української мови, які працюють у Польщі.

Починаючи з 1956 р., М.М. Богдан систематично публікував свої наукові розробки з питань фразеології та лексики художніх творів українських письменників. Згодом він переходить до розробки інших лінгвістичних проблем. Його зацікавила актуальна тоді тема "Родовий відмінок у сучасній українській літературній мові", яку запропонував і з якої консультував відомий український учений проф. М.А. Жовтобрюх. У родинному архіві є план-проспект цього дослідження. Як це було взагалі характерно для Миколи Михайловича, складений він скрупульозно, деталізовано, розписано і враховано все до дрібниць. І тут же поряд список публікацій за цією темою. Всього 12 позицій.

Опрацьовуючи цю тему, М.М. Богдан звернув увагу на те, що необхідно дещо з іншого, структурно-семантичного погляду подивитись і на складне речення, оскільки в науці з'явився ряд нових думок і поглядів на цю проблему. І вчений пише статті до журналу "Українська мова і література в школі", які з інтересом зустріли науковці й учителі шкіл. Серед них назвемо такі наукові розробки: "Сполучники і сполучні слова як засоби зв'язку частин складнопідрядного речення", "Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними", "Складнопідрядні речення з підрядними означальними".

М.М. Богдан любив учителів школи, завжди проникався їхньою нелегкою працею, нестачею науково-методичної літератури, навчальних посібників. Він скеровував членів очолюваної ним кафедри на розробку й публікацію досліджень, які допомагали б учителям у їхній важкій роботі. Так з'явилися видання: "Складнопідрядне речення в сучасній українській літературній мові", "Синтаксичний розбір словосполучення і простого речення", "Синтаксичний розбір складного речення".

Дослідник постійно думав про студентів, про те, як полегшити їм роботу над засвоєнням великого курсу мови. З'являється ряд розробок для студентів-заочників: "Морфологічний розбір", "Синтаксичний розбір", "Питання лексикології і граматики", "Фонетичний розбір". Вже після смерті вченого вийшла колективна праця членів кафедри (М.М. Богдан у співавторстві з В.В. Власенком і Г.К. Конторчук), рекомендована Міністерством освіти і науки України як навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів, "Сучасна українська літературна мова. Лексичний, фонетичний і граматичний аналізи. – Житомир, 2001.– 135 с."

Про авторитет М.М. Богдана-науковця свідчить низка посилань на його дослідження в ряді солідних республіканських видань [5:274; 210; 310].

М.М. Богдан був щиро закоханий в українську мову. Він не терпів зневажливого ставлення до будь-якої й особливо до рідної. В одній з останніх своїх праць він писав: "Час розбудови суверенної держави настійно вимагає пробудження національної свідомості, відродження національної культури, активного застосування рідної мови не лише в побуті, але й у науці, громадському житті, політиці, культурі.

Любов до рідного слова, усвідомлення необхідності активного використання української мови в усіх сферах суспільного життя, постійна потреба шліфувати своє мовлення є запорукою утвердження і розвитку державної мови України. Виплекана духовно багатим і щедрим на почуття волелюбним народом, українська мова в нових умовах має звучати повнокровно й вільно, природно й правильно, невимушено й гарно" [6:4-5].

М.М. Богдан завжди уважно ставився до науковців, які подали до захисту дисертації. У своїх відзивах він усіляко намагався підтримати їх на захисті. Так, у родинному архіві збереглися відзиви на автореферати докторських дисертацій П.С. Дудика "Синтаксис украинской разговорной литературной речи" (К., 1973), Валейки Лаймутиса – Вацловаса Вацлово "Образование, структура и семантика именных словосочетаний в литовском языке (в сопоставлении с английским) (Вильнюс, 1977) та на автореферати кандидатських дисертацій О.П. Петровської, І.В. Уздиган, М.Ф. Коломійця, М.І. Фурдуй, Н.Ф. Непийводи, Л.П. Литвин.

Протягом 12-ти років М.М. Богдан очолював кафедру української мови. З 1977 по 1979 роки був проректором Житомирського педінституту із заочної форми навчання. За цей час він зумів створити монолітний, дружний колектив висококваліфікованих викладачів.

Широкими були захоплення М.М. Богдана, Він любив музику й театр, поезію й живопис, а найбільше – людей, і вони платили йому тим самим. М.В. Кравчук, у минулому старший викладач кафедри, так згадує: "Людина широкого серця й великої душі, Микола Михайлович володів даром по-особливому розуміти людей, щоб завжди прийти їм назустріч, порадити, допомогти. З ним було легко й приємно".

Особливу втіху для душі й серця він мав від своєї сім'ї. Микола Михайлович дуже любив дружину Антоніну Яківну – свою помічницю і в багатьох скрутних життєвих моментах опору, дочок Таню і Роксану, а коли з'явилися онуки Микола і Володя – радощам не було меж. Хлопці одержували від діда всю повноту його ласки й любові [7:103].

За багаторічну сумлінну працю М.М. Богдан був удостоєний високої урядової нагороди – ордена "Знак пошани", медалі "За доблестный труд. В ознаменование 100-летия со дня рождения В.И. Ленина", відзначений значком Міністерства освіти УРСР "Відмінник народної освіти".

21 січня 1994 року перестало битися серце Миколи Михайловича Богдана, талановитого викладача, науковця і скромної людини. Рідні й близькі до його родини на пам'ятнику на могилі Корбутівського кладовища викарбували такі слова: "Вклонімося вівки і нині Вчителю, Батькові, Людині".

Ці слова воістину точні й правдиві.

1. Архів ЖДПШ ім І.Франка. Особова справа М.М. Богдана. – С.2.
2. Українська мова в школі. – 1957. – №3. – С. 95.
3. Хропко Петро. Вчений, педагог, людина великої душі // Кожному мила своя сторона. Ч.2: (краєзнавчі нариси про видатних людей, минуле Житомирщини, обряди і звичаї населення краю). – К., 1998. – С.147.

4. Архів ЖДПШ. Op. cit. – С. 26.
5. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К., 1980. – С. 274; Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. – К., 1991. – С. 210; Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К., 1995. – С. 310.
6. Богдан М.М., Власенко В.В. Рідне слово повнозвучне. – Житомир, 1993. – С. 4-5.
7. Власенко В.В. Микола Михайлович Богдан // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 1998. – Вип. 3. – С. 103.

Матеріал надійшов до редакції 8.12.2003 р.

Власенко В.В. Слово об ученом, педагоге, человеке богатой души.

Эта статья – краткое слово о жизненном и научном пути известного на Украине ученого.

Vlasenko V.V. About a Scholar, Educationalist and a Person of a Profound Soul.

The article gives a brief sketch of the life and scientific career of an outstanding Ukrainian scholar.